

O INTROSPEKTIVNÍ REFLEXI POZNÁNÍ A BÁZI PŘÍRODNÍCH VĚD

Disertační práce Jana Janského je obsáhlé dílo, v němž se autor snaží jít vlastní cestou na pomezí hluboké filosofie a kritického rozboru poznávání světa prismaticem přírodních věd a matematiky. To, co je na práci nesmírně působivé, je upřímná snaha autora věci po svém promyslet a pak tyto své myšlenky přiblížit ostatním zajímavým jazykem s řadou nápaditých příkladů a metafor. Autor bezesporu láká budování vlastního náhledu a s velkou odvahou se pouští do nesmírně obtížných otázek. I když nelze nevidět řadu nedomyšlených pasáží, kdy se nechal autor příliš svým pohledem unést a jeho filosofování přestává být buď srozumitelné nebo i korektní, je možné tento tvůrčí přístup ocenit jako dobrý základ pro postupné propracovávání nadhozených myšlenek. Pokusil jsem se přečíst Janského práci přesně v tomto kontextu.

Od samotného začátku je zřejmé, že autor dává hluboký význam prožitku *zřejmosti*, který je svým způsobem ovšem natolik evidentním fenoménem, že je obtížně jej vůbec nějak popsat a čtenáři něčím připodobnit. Čtenář tak trochu tápe, zda je prožitek zřejmosti totožný s aktem myšlení (jakési nazření vlastního myšlení), ale myslím, že se nakonec Janskému vcelku daří fenomén zřejmosti poměrně přesně vymezit. Je ovšem otázkou, jak hodně je Janského zřejmost blízká *pocitu (prožitku) porozumění*. V každém případě považuji za důležité, že Janský tak výrazně zaměřuje na tento fenomén pozornost. Cosi významného se tím odkrývá, cosi důležitého se pojmenovává a vypichuje. Bohužel se Janskému nepodařilo tento pojem více „vytěžit“, kapitoly o logice a fyzice jako by ani neměly přílišnou vazbu na *zřejmost* a další úvodní zkoumání.

Janského rozbor fenomenologické filosofie a dále Steinerovy filosofie nejsem schopen přísně odborně posoudit. Janský se bezpochyby Steinerovou filosofií důkladně zabýval, hloubkou, s níž má „zažitou“ a důkladně pochopenou i fenomenologickou filosofii, si nejsem natolik jist. Nicméně její hlavní rysy popisuje a vhodně cituje. Janského filosofování není zcela profesionální. Občas by bylo zapotřebí předvedené úvahy a zaváděné pojmy „potěžkat“ z různých pohledů a vyzkoušet zda konstrukce nehroutlí nebo se nerozplývá v nepochopitelnosti pro čtenáře. Janského filosofování navíc občas připomíná explozi imaginací, což je prvek sice inspirativní ovšem často i velice problematický. Zejména pokud Janský přestává někdy jakoby rozlišovat různé úrovně svého myšlení a dává dříve zavedeným pojmům trochu jiné významy, aniž na to čtenáře zřetelně upozorní.

Velmi dobře je to vidět v kapitole 5, kdy jsou Janského pohledem uchopeny vcelku zásadní pojmy, jako prostor, čas, číslo, obsah, forma apod. Janský bezpochyby projevuje jasnozřivý vhled do těchto pojmů a uchopuje je v pozoruhodně zobecňující podobě. Když však dochází k tomu, že *prostor je formou toho, co je rozlišeno* (str. 129), měl by to důkladněji objasnit. Třeba rozlišeno *kým*? Rozepnutím své imaginace (která jde určitě správným nebo lépe řečeno podnětným směrem) se dostal k představě, které je asi jemu samotnému srozumitelná, ale pro jiné přestává být názorná a stává se nesrozumitelná. Na druhé straně je třeba Janskému přiznat velkou schopnost literárními prostředky vyvolat ve čtenáři zamýšlené pocity či vjemy. Pokud však chceme textu opravdu důkladně porozumět, může se tato přednost přeměnit v zásadní překážku, protože Janského metafory, vize a pocity umně ztvárněny do podoby literárního textu se snadno zhroutlí při kritickém zatěžkání.

V kapitole 6 se autor velice slibně pouští do logických paradoxů a matematické logiky s tím, že právě na těchto pozoruhodných tématech ukáže blíže rozdíl mezi obsahovou a formální složkou našeho myšlení a důsledky, k nimž vede jejich záměna či zmatení. Určitě má pravdu v tom, že například na paradoxu lháře či různých logických paradoxech nebo slavných výsledcích matematické logiky jsou některé aspekty lidského myšlení zvláště patrné. Nicméně nejsem si úplně jist, zda se mu plně podařilo podstatné souvislosti zřetelně odkrýt. Na druhé straně je tato kapitola mimořádně inspirativní. Janského snaha o jakýsi vše-sjednocující pohled, v němž se snaží zahrnout logické paradoxy i Gödelovu větu o neúplnosti pod jediný rámec, může být sice snadno kritizována jak z pozice filosofické tak i logické, ovšem bezpochyby zde Janský prezentuje velmi neobvyklý pohled na takto závažné téma. I přes řadu formulačních nedostatků přináší Janského originální zpracování mimořádně zajímavou filosofickou reflexí matematické logiky.

Kapitola 7 se zabývá zejména stavbou základních fyzikálních teorií. Zejména jde Newtonovu mechaniku a její machovskou kritiku. Kapitola je velmi podnětná, protože Janský zde správně poukazuje na to, že můžeme mít více „správných“ fyzikálních teorií, které stojí na úplně jiném základním rámci (např. zakřivený prostor s podstatě newtonovskou interakcí v lokálním inerciálním systému versus euklidovský prostor se zcela jinak definovaným silovým působením – Assis). Je opravdu otázkou, co rozhodlo o tom, že právě jednu teorii přijímáme, ostatní upadnou v zapomenutí (možná ještě lepším případem je otázka, proč byla nakonec vybrána kodaňská interpretace kvantové mechaniky). Janský přidává i obsáhlou filosofickou reflexi kvantové mechaniky, která je určitě podnětná i přes některé drobné formulační nepřesnosti – např. při výkladu EPR paradoxu.

Závěrečná kapitola se obrací ke čtenáři v poměrně obecném, spíše filosoficko-literárním kontextu. Je opět mimořádně inspirativní, myslím, že dokáže vyvolat zájem o filosofii u nefilosofů, že ukazuje dosti netriviálně, jak začíná filosofické myšlení. Asi by neobstála při hodnocení z přísně filosofických pozic, protože už samotná koncepce monismu je mimořádně problematická. Nicméně je třeba uznat, že Janský se opírá o Steinerovu filosofii, která jej inspiruje a vede jej k poměrně zajímavým úvahám. Tyto úvahy nejen podněcují zájem o filosofii jako takovou, ale bezděčně ukazují i principiální obtížnost, jak dál (či „za“) ve fenomenologické (-ou) filosofii. To je myslím i jedním z velmi podnětných rysů celé práce.

Dotaz k obhajobě:

Na str. 205-206 uvádíte:

„Pro oblast empirických evidencí si nutnosti prostorovost v názoru a priori předpokládat všiml již Kant — a na základě této skutečnosti pojímám prostoru a v podobném duchu i času přisoudil roli čistých forem názoru [Kant 2001, 55–76]. Z našeho obecného pojednání nad formálními aspekty myšlení v kapitole 5 je však patrné, že jak prostorovost, tak časovost jsou především čistými formami myšlení samotného.“

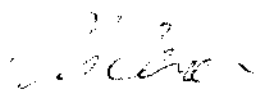
Můžete tuto myšlenku blíže objasnit? Především čím se zde liší čistá forma názoru od formy myšlení?

Závěr:

Janského práci je možno hodnotit ze dvou zcela protichůdných pohledů. Z hlediska požadavku na filosofickou přesnost a propracovanost úvah i celkové argumentace jde o práci v řadě pasáží nedopracovanou a místy i problematickou, která by asi vyžadovala místy i výraznější přepracování. Ovšem je patrné, že toto přepracování by vedlo k práci zcela jiné, která by již patrně nepřinášela jiskřivé imaginace a poměrně hutný náboj netriviálního filosofického myšlení. Janského práce je hodnotná z hlediska rozmanitých, často i velmi originálních náhledů, mimořádné schopnosti imaginace, která dokáže propojovat i velmi různorodé pohledy či dokonce úrovně lidského myšlení. Je poutavým dílem, které podnítl čtenářovu fantazii a dokáže ho vtáhnout do samotných základů filosofie i hlubokých otázek vědeckého poznávání světa.

Z tohoto důvodu **doporučuji práci k obhajobě.**

V Plzni dne 9. 1. 2015

doc. Miroslav Holeček